

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
EU-oikeus ja tietosuoja

Muistio

1.10.2021

Virpi Koivu, lainsäädäntöneuvos

Talousvaliokunta 5.10.2021 klo 12.45

HE 109/2021 vp; Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi luottotietolain, maksupalvelulain 86 §:n ja rikosrekisterilain 4 a §:n muuttamisesta

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi luottotietolakia (527/2007), maksupalvelulakia (290/2010) ja rikosrekisterilakia (770/1993). Esityksen tarkoituksena on tehdä näihin lakeihin Euroopan unionin tietosuojalainsäädännöstä johtuvat välttämättömät muutokset. Lisäksi ehdotetaan lyhennettäväksi eräitä luottotietolaissa säädettyjä maksuhäiriötietojen säilytysaikoja.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian lukuun ottamatta luottotietolain 18 ja 28 §:ää, jotka tulisivat voimaan kuusi kuukautta myöhemmin kuin muut luottotietolain muutokset.

Maksuhäiriötietojen säilytysaikojen muutokset

Hallituksen esityksessä ehdotetut luottotietolain muutokset, jotka koskevat eräitä maksuhäiriötietojen säilytysaikoja, liittyvät hallitusohjelmaan, jonka mukaan maksuhäiriömerkintöjen säilytysaika lyhennetään. Lisäksi ehdotetuilla muutoksilla toteutetaan eduskunnan lausumassaan (EV 69/2020 vp) edellyttämä tavoite siitä, että henkilöt, jotka ovat suorittaneet maksuhäiriömerkinnän perusteena olleet maksut asianmukaisesti, tulee poistaa rekisteristä 1 kuukauden kuluttua maksun suorittamisesta.

Esityksessä ehdotetaan, että eräiden yleisimpien henkilö- ja yritysluottotietoina talletettavien maksuhäiriömerkintöjen säilytysaika lyhenisi niiden perusteena olevan saatavan suorittamisen johdosta yhteen kuukauteen siitä, kun luottotietotoiminnan harjoittaja on saanut tiedon saatavan suorittamisesta. Henkilöluottotietoja, joiden säilytysaika lyhenisi, olisivat viranomaisen toteamat maksuhäiriötiedot, ulosottotiedot ja velkojan ilmoittamat maksuhäiriötiedot. Yritysluottotietojen säilytysaikoja ehdotetaan muutettavaksi sääntelyn johdonmukaisuuden varmistamiseksi ja siksi, että niillä on samantapaisia kielteisiä vaikutuksia kuin henkilöluottotiedoilla erityisesti pienten yritysten asemaan. Yritysluottotietojen osalta saatavan suorittaminen lyhentäisi maksuhäiriömerkintöjen säilytysaika yhteen kuukauteen silloin, kun maksuhäiriömerkinnät perustuvat tietoon velkomustuomiosta, vekselin protestista, tietyistä ulosottoasioista, tietyistä julkaistuista vero- tai vakuutussaatavista tai tratasta.

Uuden maksuhäiriömerkinnän pidentävästä vaikutuksesta ehdotetaan luovuttavaksi. Muutos koskisi myös niitä maksuhäiriömerkintöjä, joissa on suoritusta koskeva merkintä muutosten voimaan tullessa tai joiden säilytysaika on pidennetty ennen muutoksen voimaantuloa. Lisäksi säilytysaikoja koskeviin säännöksiin ehdotetaan eräitä muita sääntelyä selkiyttäviä muutoksia.

Tietosuojaalainsäädännöstä johtuvat lainmuutokset

Merkittävimmät ehdotetut tietosuojaalainsäädännöstä johtuvat muutokset liittyvät luottotietolaissa tarkoitetun henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteeseen, lain soveltamisalan täsmentämiseen ja automatisoituun luottokelpoisuuden arviointiin. Rekisteröidyn oikeuksien kannalta merkittävin muutos on se, että tämä voisi esittää kantansa luottoluokitukseen ja tarvittaessa vaatia sen uudelleen arviointia, jos luottoluokitus on muodostettu täysin automatisoidusti. Täysin automatisoidusti muodostettu luonnollisen henkilön luottoluokitus rinnastuu tietosuoja-asetuksessa tarkoitettuun automatisoituun profilointiin, koska sillä on merkittäviä vaikutuksia rekisteröidyn oikeuksiin ja toimintamahdollisuuksiin yhteiskunnassa. Tällaisessa tapauksessa tietosuoja-asetus edellyttää, että asiasta säädetään laissa, mukaan lukien asianmukaiset suoja-toimet rekisteröidyn oikeuksien turvaamiseksi. Myös maksuhäiriötietojen säilytysaikojen muutokset ovat merkityksellisiä henkilötietojen suojan kannalta.

Voimassa olevat maksupalvelulain säännökset niin sanottujen asiakashäiriötietojen käsittelystä ehdotetaan korvattavaksi viittauksella luottolaitostoinnasta annetun lain (610/2014) säännöksiin, joissa säädetään asiakashäiriörekistereistä. Vastaava viittaussäännös sisältyy jo maksulaitoslakiin (297/2010). Osa maksupalveluntarjoajista on samalla maksulaitoksia. Niiden osalta on tärkeää, että sääntely on yhdenmukaista riippumatta siitä, onko kyse luottolaitoksesta tai maksulaitoksesta vai muusta maksupalvelun tarjoajasta. Luottolaitostoinnasta annetun lain säännökset ovat yksityiskohtaisemmat ja tarkkarajaisemmat, ja niissä huomioidaan henkilötietojen suoja ja yksityiselämän suoja paremmin, ottaen huomioon erityisesti rikosasioihin liittyvien henkilötietojen arkaluonteisuuden. Ehdotettujen muutosten myötä maksupalvelulain säännösten arvioidaan täyttävän paremmin perustuslaista ja tietosuoja-asetuksesta johtuvat vaatimukset.

Lisäksi rikosrekisterilaissa ehdotetaan muutettavaksi säännöstä, jonka perusteella rikosrekisteritietoja voidaan poikkeustapauksissa luovuttaa henkilön luotettavuuden selvittämiseksi.

Lakiehdotusten vaikutukset

Luonnollisen henkilön ja yrityksen maksuhäiriötietojen säilytysaikoihin ehdotettujen muutosten tavoitteena on kohtuullistaa velallisen tilannetta erityisesti silloin, kun maksuhäiriömerkinnän perusteena ollut saatava on maksettu. Samalla varmistettaisiin, että säilytysajat täyttävät paremmin henkilötietojen käsittelyn läpinäkyvyyden ja oikeasuhteisuuden vaatimukset.

Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa tai jopa kokonaan estää luoton saannin ja voi vaikeuttaa esimerkiksi kotivakuutuksen ja vuokra-asunnon saamista. Saatavan suorittamiseen perustuvalla maksuhäiriötietojen lyhyemmällä säilytysajalla voitaisiin lievittää merkinnöistä aiheutuvia kielteisiä seurauksia ja näin parantaa taloudellisiin vaikeuksiin ajautuneiden ihmisten ja kotitalouksien asemaa. Erityisesti pienille yrityksille maksuhäiriömerkinnät aiheuttavat usein samankaltaisia vaikutuksia kuin luonnolliselle henkilölle. Maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikojen lyhentäminen helpottaisi yritystoiminnan harjoittamista ja yritystoiminnan aloittamista niissä tapauksissa, joissa merkintöjen perusteena olevat velat on suoritettu. Ehdotetuilla muutoksilla voi olla myös esimerkiksi työllisyyttä lisäävää vaikutusta muun muassa sen johdosta, että se parantaa mahdollisuutta yrittäjän uuteen alkuun.

Säilytysaikojen muutoksilla arvioidaan olevan eri asteisia vaikutuksia luottotietotoiminnan harjoittajiin ja luottotietoja käyttäviin tahoihin. Luottotietotoiminnan harjoittajille aiheutuisi tietojärjestelmävaikutuksia. Merkittävimmät vaikutukset kohdistuisivat luottolaitoksiin ja muihin luotonantajiin luotonmyönnössä, luottokelpoisuuden arvioinnissa ja luottoriskinhallinnassa. Vaikutukset kohdentuisivat eri tavoin riippuen luotonantajan toiminnan laajuudesta ja luonteesta. Maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikojen lyhentäminen merkitsisi, että luottopäätöksen tekemistä varten olisi käytettävissä vähemmän tietoja tai vaihtoehtoisesti lainanhakijan maksuhistoriastaan antamat tiedot jouduttaisiin todentamaan muista lähteistä. Maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikojen lyhentäminen vaikeuttaisi luottoriskin arviointia ja voisi johtaa siihen, että luotonantajat tekevät aiempaa heikompilaatuisia luottopäätöksiä. Toisaalta luotonantajilla olisi käytettävissään mahdollisena korvaavana lähteenä esimerkiksi ulosottotodistukset. Muille luottotietoja käyttäville tahoille kuin luotonantajille aiheutuisi myös eri asteisia vaikutuksia, jotka liittyisivät erityisesti käytettävissä oleviin tietoihin. Luottotietojen käyttäjien osalta vaikutukset riippuisivat osittain siitä, missä määrin näillä on käytettävissään korvaavia tietolähteitä. Muutoksilla olisi myös muita hallituksen esityksestä tarkemmin ilmeneviä vaikutuksia.

Luottotietolain ja maksupalvelulain muutokset vahvistavat henkilötietojen suojaa ja rekisteröidyn luonnollisen henkilön oikeusturvaa. Merkittävimmät vaikutukset luonnollisille henkilöille seuraisivat ehdotetuista luottotietolain 16 §:ään lisättävistä suojatoimista, jotka ovat välttämättömiä tietosuoja-asetuksen 22 artiklan edellyttämiä suojatoimia. Näiden osalta yritysvaikutukset kohdistuisivat erityisesti sellaisiin luottotietotoiminnan harjoittajiin, jotka käsittelevät henkilöluottotietoja. Pelkästään yritysluottotietoja käsitteleville luottotietotoiminnan harjoittajille tietosuojaan liittyvät vaikutukset olisivat vähäisiä. Maksupalvelulain muutokset, jotka koskevat väärinkäytösrekistereitä, vaikuttavat yksityisiin yhteisöihin rekisterinpitäjinä, joille voi aiheutua eri tasoisia vaikutuksia yrityksen koosta ja nykyisistä käytännöistä riippuen. Esityksen sisältämien lakiehdotusten sisältämät muut tietosuojalainsäädännöstä johtuvat muutokset ovat pääosin teknisiä, eikä esityksellä siten tältä osin arvioida olevan merkittäviä taloudellisia tai muita yhteiskunnallisia vaikutuksia. Muutokset on myös laadittu siten, että niissä on pyritty varmistamaan nykytilan ja käytäntöjen säilyminen mahdollisimman pitkälti.

Viranomaisista merkittävin lisätyön määrä seuraisi Ulosottolaitokselle, mutta ehdotettujen muutosten odotetaan lisäävän myös yhteydenottoja tietosuojavaltuutettuun.